

PÕLLUMAJANDUSLIKKE
NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

V. NURMSALU

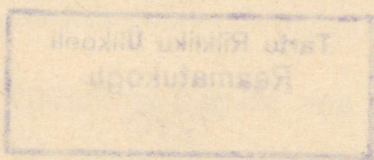
TIBUDE KASVATAMINE

19
PÕLLUMAJANDUSLIKKE NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

V. NURMSALU

TIBUDE KASVATAMINE

RK

POLIITILINE KIRJANDUS

TALLINN 1949

V

V. N. M. M. M. V.

TIRIDE KASVATAMINE

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

7970

RI

POHITSE EIRANDIS
TALSIIN 1944

1. Eessõna

Linnukasvatuse tähtsust arvestades on kolhoosid asunud teiste koduloomade kasvatamise kõrval massiliselt asutama linnufarme. Sellega on viidud kogu vabariigi linnukasvatuse tõusu teele ja kaob senine üksiktaludele omane juhusliku ilmega linnukasvatus.

Meie noored kolhoosid asutavad linnufarme peamiselt tibude soetamise teel. Et kolhoosid võiksid linnufarmi põhikarja rajada tervete, hästiarenenud lindudega, tuleb tibude kasvatamisele pöörata erilist tähelepanu.

Hiljem tuleb igal aastal pool kanakarjast uuendada, sest kanu peetakse munemise otstarbel kaks, harvem kolm aastat. Ka teiste lindude — hanede, partide ja kalkunite — kasutamise aeg ei ole palju pikem. Peale selle rajatakse massiliselt juurde uusi ning laiendatakse olemasolevaid linnufarme.

2. Tibude soetamise aeg

Meie oludes on kohasemaks tibude koorumise ajaks aprilli teine pool ja mai esimene pool. Siis saavad tibud kogu oma kasvuaja viibida vabas looduses päikese käes, toituda vitamiinirikast haljassöödast ning kasvada sügiseks — oktoobriks-novembriks — munejaiks kanadeks. Selleks ajaks on noored kanad jõudnud ühtlaselt välja areneda, munemine algab neil enamvähem üheaegselt ja hea hooldamise ja korraliku pidamise tingimustes munevad nad kogu talve. Nende munad ei ole munemahakkamisel üleliia väikesed ja munade raskus suureneb kiiresti.

Aprillis-mais koorunud tibudest kasvavad ka väga head sugulinnud. Leghorni tõugu kanad valmivad keskmiselt 5,5—6,0 kuuga, rood-ailendi tõugu tibude arenemiseks täiskasvanud kanadeks kulub 6,0—6,5 kuud. Seda tuleb tibude soetamisel arvestada ja rood-ailendi tõugu tibud muretseda veidi varem. Hiljem kui maikuus koorunud tibud ei jõua sügiseks välja

arened, jäävad kasvus kängu ja harva hakkavad munema enne järgmist kevadet. See teeb aga linnukasvatuse ebatasuvaks. Hiliste tibude juures on ohtlikum ka tibude koktsidioosihaiigus, mis on eriti kardetav 2—4 näd. vanustele tibudele. Koktsidioosi esineb rohkesti soojal aastaajal, juunis-juulis koorunud tibudel.

Tegelikult hautatakse aga meie oludes liig hilja, sest kanad lähevad hauduma siis, kui see neile meeldib, enamasti kesksuvel. Ka on meie haudejaamad, tingituna haudeaparaatide vähesusest, hautanud väga hiliseid tibusid ega ole suutnud täita kõiki tellimusi tibudele kõige soodsamal ajal. Hautamise pikenemist hilissuve-kuudele tuleb vältida haudeaparaatide arvu suurendamisega.

Kuigi meil on juba rohkesti ühekordse munamahuga haudeaparaate, moodustavad kunstlikult hautatud tibud meie kanakarja uuendamisel vaid ühe kolmandiku kogu vabariigi ulatuses haudehooaja jooksul kooruvaist tibudest. Seepärast ei saa vaikides mööda minna ka loomulikult teel hautatud tibude soetamisest ja kasvatamisest. Kolhoosnikud on heameelega nõus kokkuleppel kolhoosi juhatusega oma isiklikest kanadest mõne hauduma panema, et koorunud tibudega panna alus kolhoosi linnufarmile.

Soetatavate tibude arv sõltub sellest, kui palju on kinnitatud kolhoosi tootmisplaanis ette nähtud kasvatada kanu. Iga täiskasvanud linnu saamiseks tuleb kasvama jätta 3 tibu, sest osa tibusid tuleb välja praakida välimiste vigade tõttu ja 50% tibudest on tavaliselt kuked.

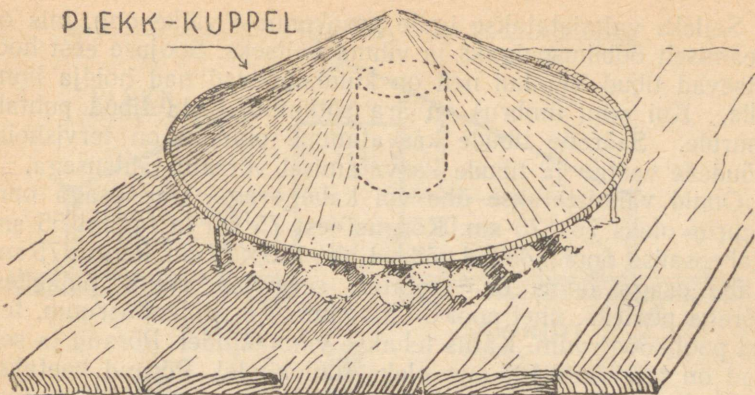
Tibude kasvatamine liigitatakse loomulikuks ja kunstlikuks. Loomuliku kasvatamise juures hoiab ja soojendab tibusid emaslind, kunstlik kasvatamine aga toimub kunstlike soojendamisevahenditega — kunstemadega. Seejuures võib kunstlikult hautatud tibusid kasvatada emaslinnu järel ja loomulikult hautatud tibusid kunstemades.

3. Loomulik tibude kasvatamine

Loomulik tibude kasvatamine, mis on küll vähem hoolt nõudev, on teostatav ainult väiksemates linnufarmides.

Ühele kanale võib kasvatada jätta 18—20 ja kalkunile

PLEKK-KUPPEL

Joonis 1. Kuppel-kunstema.

25—30 kanatibu. Seepärast on soovitatav ühel ajal koorunud tibud koondada ühe emaslinnu alla kokku. Väiksemas linnufarmis on soovitatav kasutada tibude hooldajana kalkunit, kes on eriti hea hauduja ja tibude hoidja. Et linnule juurde pandud tibud saaksid võrdse hoolitsuse osaliseks, tuleb tibud asetada õhtul emaslinnu alla väikeste vaheaegade järele ja jälgida, kas emaslind võtab võõraid tibud omaks. Juhul kui kana või kalkun hakkab võõraid tibusid eraldama, piserdada kõiki tibusid mingisuguse lõhnava vedelikuga, et neil oleks ühesugune lõhn.

Et väikesed tibud on õrnad ja haigustele väga vastuvõtlikud, on tibude kasvatamisel peamiseks nõudeks puhtus, haigusidest vaba ruum ja jooksumaa, kuhu ei pääse täiskasvanud linnud.

Tibude ruumi põrand kaetakse mõne sentimeetri paksuse kuiva liiva kihiga, kuhu hiljem pannakse põhueksleid ja peennetatud turvast. Tolmav allapanu põhjustab tibude hingamis- elundite ja silmahaigusi.

Tibude ruum tuleb iga päev puhastada ja panna uus allapanu. Niipea kui ilmastikuolud vähegi lubavad, viiakse tibud välja värsketele murule, et peale otsese päikesepaiste ka värsk rohi oleks alati saadaval.

Selleks valmistatakse igale pesakonnale väike onn, mis on peamiselt ööbimispaigaks ja vihma kaitseks. Soojuse eest hoolitsevad tibud ise; kui neil on külm, poevad nad hoidja linnu alla. Kui onni ümbrus on ära sõtkunud, tõsta tibud puhtale murule. Säärane tibude kasvatamine onnides on tervishoiunõudeile vastav ja tibude kasvatamisel võrratu tähtsusega.

Onnid valmistatakse ühe või kahe osaga. Ühe osaga onni suurus oleks 75×75 sm. Kõrgus eest 75 sm ja tagant 55 sm. Kaheosalise onni mõõdud võiksid olla 120×75 sm, kõrgus 75 sm. Kahe osaga onnis on jaotatud seesmine ruum pulkadest võrega pooleks: ühel pool on magamis- ja soojendusruum, teisel pool söögiruum. Katus tehakse vihmakindel. Põrand ja seinad on laudadest, et onn oleks tuulekindel. Põrand kaetakse kuiva liiva, lühikeseksraiatud õlgede või vanemate tibude juures turbapuruga. Allapanu tuleb vahetada igal hommikul. Onnid asetatakse puupakkudele või kividele, et ei oleks niiskuse ohtu.

Emaslind hoiab tibusid 4—6 nädalat. Mahajäetud tibud jäävad onnidesse kuni külmade tulekuni. Onnidesse asetatakse õrred.

4. Kunstlik tibude kasvatamine

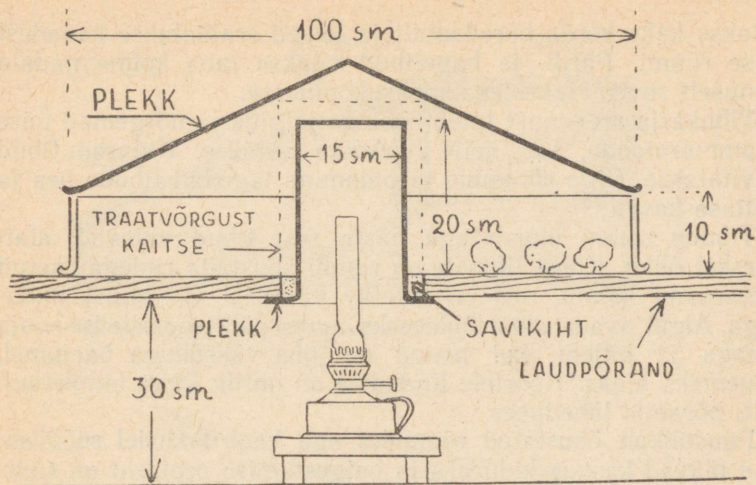
Haudeaparaatidest väljub tuhandeid tibusid ja kolhooside ühislinnukasvatases toimub nende kasvatamine peamiselt kunstlikul teel — kunstemadega.

Kunstlik tibude kasvatamine nõuab teatavat oskust, järjekindlat hoolt ja tähelepanu. Oskamatusest või hooletusest tehtud vead annavad end väga raskelt tunda suure surevuse ja kidura kasvu näol.

Enne tibude muretsemist tuleb tibude ruum korda seada: pesta, desinfitseerida ja lubjata. Ruumi juurde kuuluvad jooksukoplid tuleb juba sügisel ümber künda ja neisse talivilj külvata. Hiljem soetatakse sinna sobiv rohukamar.

Ka kunstema tuleb aegsasti remontida ja jooksukoplid tarastada.

Mõni päev enne tibude saabumist köetakse tibude ruum soojaks ja kontrollitakse kunstema töötamist, et ta annaks ühtlast soojust ja tibudele vajaliku temperatuuri.

Joonis 2. Kuppel-kunstema (ristlõige).

Tibud asetatakse kunstema alla, millele pannakse ümber 30 sm kõrgune papist rõngas, 40—70 sm kunstema kupli servast kaugemal, et tibud ei eksiks soojuse-allikast kaugemale, kus nad võivad end külmetada. Tibudel on kalduvus nurkadesse hunnikusse magama minna, mida tuleb takistada, sest hunnikus võivad paljud tibud õige lühikese aja jooksul lämbuda.

Tibude kasvatamine tuleb usaldada inimestele, kes linnukasvatuse ala armastavad ja seda tööd tunnevad. Tibud antagu ühe linnukasvataja hooldada. Lubamatu on tibusid ühelt hooldajalt teisele üle anda.

Ühte rühma ei tohi paigutada üle 250—300 kanatibu, või 200 parditibu, 150 kalkuni- või 100 hanetibu. Ühele ruutmeetrile põrandapinnale ei mahutata üle 16 kanatibu, 12 parditibu, 10 hane- või kalkunitibu.

Tibude liig tihedalt mahutamise põhjustab nende kasvu pidurdamist ning nõrgenemist. Ka muutuvad nad haigustele vastuvõtlikuks. Kuuenädalased kana- ja kalkunitibud paigu-

tatakse kaks korda hõredamalt ja kuked eraldatakse kanadest teise ruumi. Pardi- ja hanetibud viiakse juba kolme nädala vanuselt suvemajakestega jooksukoplitesse.

Tibukarja arenemist tuleb hoolega jälgida ja nõrgemad teise ruumi eraldada, kus neile lisa sööta antakse. Kidurad tibud hävitatakse. Õige söötmine ja pidamine tagavad tibude hea ja ühtlase kasvu.

Tibude ruumi õhustatagu hästi, sest tibud vajavad alati värsket õhku. Kõige lihtsam on ruumi õhustada riidega kaetud aknaraami kaudu, mis on suletav vineerist või puust luukidega. Algul avada aken lühikeseks ajaks päikesepaistelise sooja ilmaga ja hiljem, kui linnud on juba välisõhuga harjunud, kauemaks ajaks. Noortele lindudele on ohtlik külm tõmbetuul, eriti põranda läheduses.

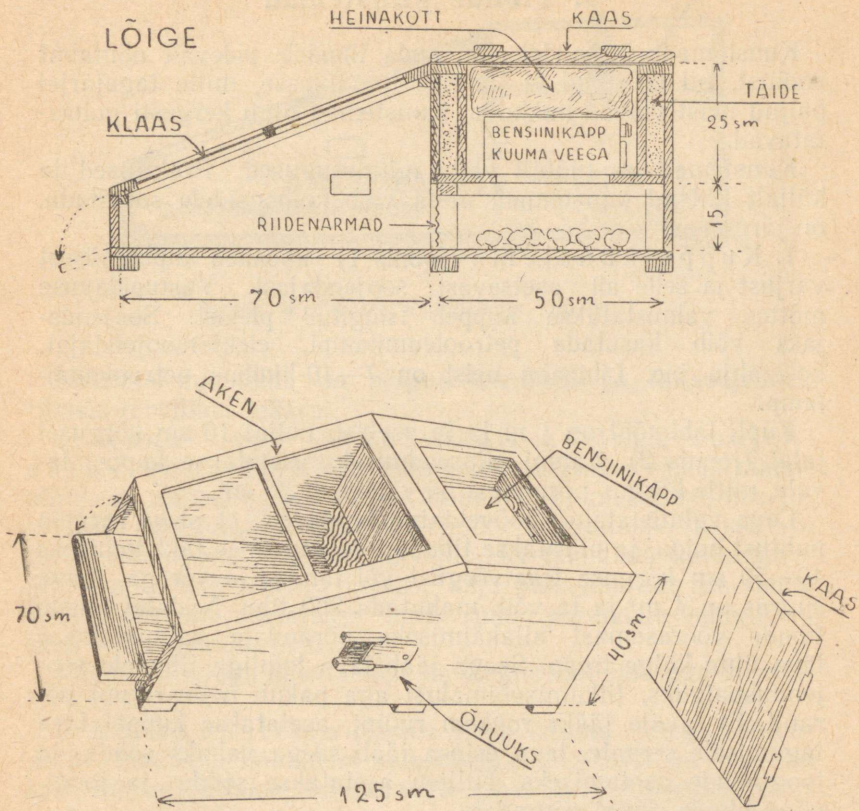
Puudulikult õhustatud ruumides aga kaob lindudel söögiisu, nad jäävad kasvus kiduraks ja haigestumise protsent on suur. Haigused võivad lõppeda surmaga.

Esimestel päevadel on tibudele kõige vajalikum soojus. Seda leiavad nad kunstema all. Eri liiki linnud vajavad esimesel vanuseastmel soojust järgnevalt:

Lindude vanus päevades	T e m p e r a t u u r C°	
	kana- ja kalkunitibudele	pardi- ja hanetibudele
1—5	30—29	29—28
6—10	28—26	27—24
11—20	25—23	23—18
21—30	22—21	—
31—40	21—18	—

Nende normide rakendamisel peab ruumi õhutemperatuur ühe meetri kõrgusel põrandast olema 18—20 C°. Kunstemade temperatuuri mõõdetakse selle kupli serva kohalt 5 sm kõrguselt põrandast. Nagu tabelist nähtub, vajavad kana- ja kalkunitibud kõrgemat temperatuuri kui hane- ja parditibud, mida tuleb tibude kasvatamisel arvestada.

Vilunud tibude hooldaja hindab kunstema temperatuuri juba tibude käitumise järgi. Kui tibud asuvad kunstema all, tungivad hunnikusse kokku ja piiksuvad rahutult, siis on neil

Joonis 3. Kuuma veega soojendatav kunstema.

liig külm. Asuvad tibud aga kupli äärest väljaspool, on kõhuli, sirgete kaeladega, ning lõõtsutavad, on liig soe. Kui tibud magavad umbes 30—40 sm kupli äärest väljaspool, on paras soojus.

Normaalse soojuse juures on tibude sulestik sile, nad on erksad, söövad isukalt ning arenevad kiiresti.

5. Tibude kunstemad

Kunstemade ülesandeks on anda tibudele pidevalt nõutavat soojust, nii et tibud ei tungiks hunnikusse, mille tagajärjel paljud neist võivad hukkuda. Kunstemad olgu kergesti puhastatavad.

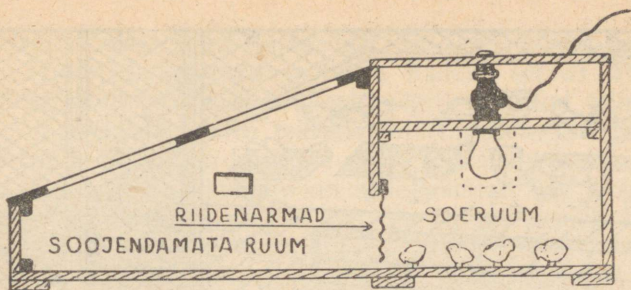
Kunstemad on tüübilt väga mitmesugused. Praktilised ja küllalt lihtsad kunstemad, mida võib kolhoosidele soovitada, on järgmised:

1. Kuppel-kunstema (joonis 1) koosneb kuplitaolisest varjust ja selle all asetsevast soojendajast. Vastupidavuse mõttes valmistatakse kuppel tsingitud plekist. Soojendajaks võib kasutada petrooleumilampi, elektersoojendajat, koksiahju jne. Lihtsaim neist on 7—10-liiniline petrooleumilamp.

Kupli läbimõõt on 1 m ja ta asetseb neljal 10 sm kõrgusel jalal (joonis 2). Lambi allaseadmiseks asetatakse kuppel lavale, mille kõrgus põrandast on vähemalt 30 sm.

Lava valmistatakse hõõveldatud laudadest, et oleks kergem puhtust hoida, ja piiratakse tibude allalendamise takistamiseks 40—50 sm kõrguse traatvõrgust või laudadest võrega. Lava suurus on 4 m² ja ta võib mahutada 200 tibu. Nädalavanuste tibude võõrasemast allakäimiseks põrandale valmistatakse lava ühte külge trepp. Seega jääb lava kupliga tibudele soojenduspaigaks, liikumisvõimalust aga pakub neile ruumi põrand. Et lavale jääks rohkem ruumi, asetatakse kuppel lava tagumisele servale, lava esiosa jääb seega vabaks sööda- ja jooginõude asetamiseks. Hiljem asetatakse sööda- ja jooginõud tibude ruumi põrandale.

Lamp asetatakse lava alla, millesse on tehtud kupli kesk-kohale 15—16-sm läbimõõduga avaus ja millesse kinnitatakse kummuliasetatud plekist silinder. Tuleohu vältimiseks eraldatakse plekksilinder savikihiga. Lambile tõmbe võimaldamiseks iäetakse lambiklaasi ülemise otsa ja silindri põhja vahele 6—7-sm vahe. Lamp kütab silindri kuumaks ja see omakorda kiirgab soojust kupli alla ning soojendab tibusid. Et tibud kuumas silindriga kokku ei puutuks, piiratakse silinder 2—3 sm kauguselt peenest traatvõrgust võrega. Soojust saab reguleerida lambi leegi suurusega.

Joonis. 4. Elektersoojendusega kunstema.

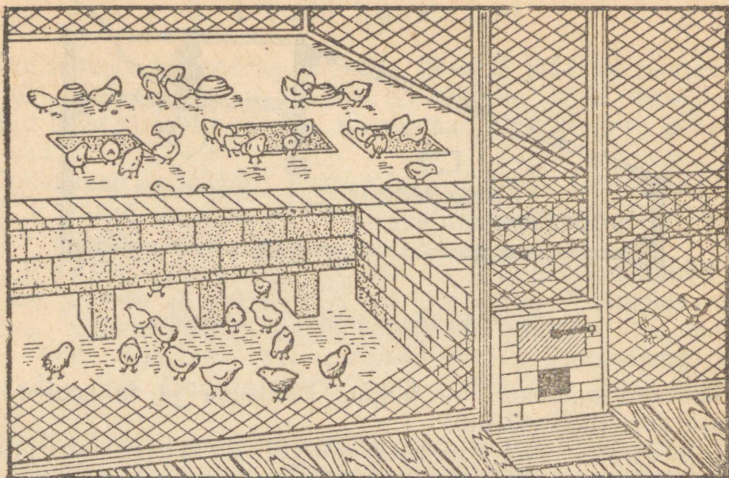
Säärane kunstema on hõlpus käsitseda ja ta soojendab tibusid tarvilikul määral.

2. Koksi- või turbabriketi-küttega soojendatav kunstema. Soojendajana kasutatakse väikest malmahjukest, millest väljub 10-sm läbimõõduga plekktoru, mis juhitakse korstnasse. Küttematerjaliks kasutatakse koksi või turbabriketti, mis aeglaselt hõõgub. Et takistada küttematerjali liig kiiret põlemist, jäetakse ahju puhastamisel osa tuhka alles. Kunstema asetatakse tibusid ruumi põrandale, mille tõttu lava valmistamine jääb ära.

Väga hea eduga kasutatakse ka elektersoojendusega kuppel-kunstemasid.

3. Kast-kunstema (joonis 3) on kuuma veega soojendatav. Punnitud laudadest valmistatakse 120×70 sm suurune kast, mis eraldatakse vaheseinaga kahte ossa. Soojendusruum on 50 sm ja jooksuruum, kus asuvad sööda- ja jooginõud, 70 sm pikkune. Kunstema tagumine osa on ülalt kinnine, esimene osa aga on klaasist. Esiosa kaudu toimub kunstema puhastamine ja allapanu uuendamine. Läbi klaasi on hea jälgida ka tibusid arenemist kunstemas. Kunstema esikülge on kinnitatud hingedega põhja külge, mis võimaldab seina allalaskmist ja hiljem, kui tibusid on juba suuremad, tibusidele kastist väljapääsu.

Soojendusruumi põhjast 15 sm kõrgusele kinnitatakse pulgad, millele asetatakse umbes 20-liitrilise mahuga kuuma veega täidetud pleknõu. Nõu kaetakse soojapidava materjaliga,

Joonis 5. Truup-kunstema.

et takistada kiiret jahtumist. Tibudele vajaliku soojuse saamiseks täidetakse nõud 3—4 korda ööpäeva jooksul.

Kast-kunstema varustatakse õhuavadega, et toimuks õhustumine ja kastis oleks värske õhk.

Kast-kunstema asetseb 15 sm kõrgustel jalgadel ja mahutab kuni 100 tibu üleskasvatamiseks.

4. Elekter-kunstema (joonis 4) sarnleb ehituselt kast-kunstemaga, ainult pleknõu asemel monteeritakse hõõglambi pesa, kuhu keeratakse 40-vatiline lambi pirn. Liigse valguse pehmemdamiseks ümbritsetakse pirn plekkoosiga.

5. Truup-kunstema (joonis 5). Teiste liiduvabariikide suurtes kolhoosides linnufarmides kasutatakse tibude soojendamiseks edukalt truupi. Selleks ehitatakse kunstema ruumi otsesse kaks ahju. Kui ruum on pikk, võib keskele ehitada täiendavalt ahjusid. Ahju pikkus tehakse 100 sm, laius 75 sm ja kõrgus põrandast 70 sm. Igast ahjust juhatakse üle põranda telliskividest truup, mis kunstema ruumi keskel suubub suitsukorstnasse. Korsten on kuni laeni jaotatud kahte ossa, et kum-

malgi truubil oleks oma suitsukäik, mis aga ülalpool lage ühinevad. Truubi külgeinad laotakse kahest serviti asetatud telliskivist, ülalt ja alt aga ühest põigiti asetatud telliskivist. Truup on asetatud serviti telliskividest tugelede. Seega moodustub truubi all 25 sm kõrgune ruum, kus tibud endid soojendavad. Truup püsib kindlalt, kui selle alusesse on paigutatud raudliistud ja alustoed on asetatud iga 75 sm tagant. Kütteks kasutatakse puitu ja turvast.

Truubiga ahju on võimalik ehitada igasse kolhoosi linnufarmi ja seda võiks soovitada ka meie suurematele linnufarmidele.

Kunstema asukohaks olgu päikeseküllane ruum. Kui ilmad vähegi lubavad, võimaldatakse tibudel olla väljas tuulevarjulises kohas päikesepaistel. Hiljem võetakse kasutusele tibude õnnid ja suvemajad, mida tõstetakse järjest edasi värsele rohule.

Kunstema tuleb hoida piinlikult puhas, et vältida tibude haiguste levikut.

6. Tibude koplid

Koplid on tibudele vajalikud kogu arenemisperioodil värskel õhu, päikesepaiste ja puhta muru tõttu. Tibud arenevad väljas korralike söötmis- ja pidamistingimuste juures suurepäraselt ja kohanevad talvetingimustega.

Esimestel päevadel lastakse tibud olla väljas mõni tund, hiljem jäävad nad välja kogu päevaks.

Esimestel nädalatel ei tohi tibusid välja lasta, kui rohi on vihmast või kastest niiske, samuti vihmase ja tuulise ilmaga. Eriti tundlikud on niiskuse suhtes kalkunitibud.

Koppel, kuhu pannakse tibud, tuleb juba aegsasti korda seada. Tibude ruumi ümbruses olev mullapind tuleb 2—3 m laiuse ribana kinni tampida, siis kruusaga üle puistata ning pealt puhta liivaga kinni katta. Ülejäänud jooksuaia osa tuleb üles künda või läbi kaevata ning seemendada kiiresti idanevate rohuseemnetega. Kõige parem on külvata sügisel, kasutades selleks talivilja. Seega on tibudele juba kevadel varakult kindlustatud hea haljassööt. Kui sügisel ei ole külvi teostatud, külvata kevadel suvilja, et tibud saaksid noort orast nokkida.

Kopplisse istutatakse puid ja põõsaid, et linnud kuuma päikese eest varju leiaksid. Puude ja põõsaste puudumisel tehakse koplitesse varjualused, kuhu pannakse ka tibude sööt ja joogivesi, et need säiliksid värskeina.

Kui kana- ja kalkunitibud on saanud juba kahe kuu ning pardi- ja hanetibud 3—4 nädala vanuseks, viiakse linnud suvemajakestega avaraile rohumaadele. Selles vanuses ei vaja tibud enam kunstlikku soojendamist ja tulevad toime neile valmistatud suvemajakestega, kuhu on juba õrred sisse tehtud. Tibude majakesed kaitsevad tibusid vihmasadude ja kuuma päikese eest. Kui linnud on majakese ümbrusest muru ära nokkinud, tõstetakse majakesed edasi.

Kolhoosides ja sovhoosides võib noori linde hea eduga karjatada koristatud viljapõldudel. Siin leiavad nad peale pudenud terade veel rikkalikult putukaid, tõuke ja värsket rohtu, seega ei vaja linnud suurel määral lisasööta, mis teeb nende kasvatuskulud väiksemaks. Ühtlasi arenevad vabas looduses terved ja tugevad linnud, kes suudavad anda suuri toodanguid ja on eriti head sugulinnud.

Röövlinde ja -loomade kahjustava mõju vältimiseks tuleb tibudele valvur määrata.

Veetavad tibude majakesed on sobivam ehitada jalastele (joonis 6).

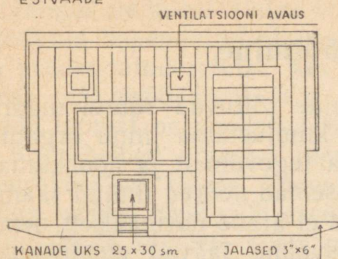
Veetav tibude majake on 3 m pikk ja 2 m lai. Katus on ühepoolne, kallakuga tahapoole, nii et hoone esikülge on 1,75 m ja tagakülge 0,75 m kõrge. Hoone ehitatakse õhukestest laudadest, mis on naelutatud sõrestikule. Tõmbetuule vältimiseks tehakse uks, aken, jooksuauk ja ventilatsiooniaugud kõik ühte seinale.

Majake ehitatakse jalastele, mille külge kinnitatakse kolgid, et majakest saaks hobusega edasi vedada.

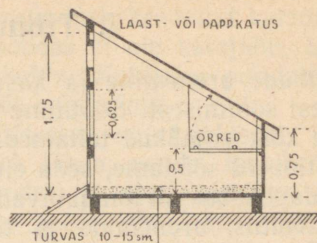
Hanetibud vajavad väga palju haljassööta. Neil peab olema ka vettepääsu võimalus.

Parditibude peamiseks asupaigaks on veekogud, kus on palju veekasvusi, konni, väikesi kalu ja veeputukaid. Sääraste veekogude puhul võib parditibude söödanorme tunduvalt vähendada. Vette võib parditibusid lasta juba 20—25 päeva vanuselt. Veekogude kaldad olgu lausikud ja liiva või muruga kaetud.

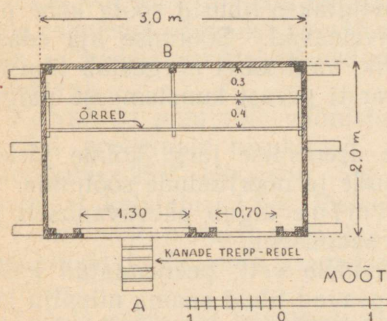
ESIVAADE

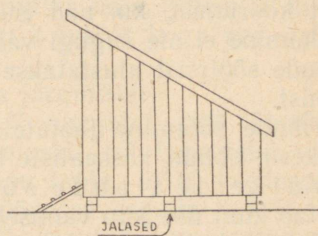
LÕIGE AB

DÕHIPLAAN

KÜLGVAADE

Joonis 6. Veetav tibude majake.

Tibude majakeste sisustus ja koplite puhtus on tähtsaim vahend lindude tervise säilitamiseks ja haiguste vältimiseks. Puhastustöid tuleb teostada iga päev, et luua lindudele pidevalt ühtlased sanitaarsed pidamistingimused.

Puhastamisel ja pesemisel tuleb mustus kõrvaldada kõigist nurkadest ja pragudest, sest just pimedates ja niisketes kohtades on haigusttekitavatele pisikutele arenemistingimused eriti soodsad.

Et suvemajadesse ei sigineks tibudele kahjulikke putukaid, määratakse seinte praod, õrred ja toed kreoliiniga. Suvemajakeste ümbrus tuleb iga päev rehaga puhtaks riisuda ja pühkida.

7. Tibude söötmine

Tibude arenemine ja kasvatamine sõltuvad suurel määral õigest söötmisest. Söötmine peab kindlustama linnu organismile kõik vajalikud toitained. Mida tugevamalt ja hoolikamalt me tibusid söödame, seda elujõulisemad noored linnud saame. Söödapuuduse all kannatavad tibud ei arene normaalselt, nende kehaehitus, arenemine ja tootmisvõime jäävad puudulikuks. Söötmisel ja kasvatamisel tehtud vigu on tibude lühikese kasvuaja tõttu hiljem väga raske parandada.

Uuemate katsete põhjal soovitatakse tibusid sööta kohe pärast koorumist, kui nad isu avaldavad. Söötmise aja edasilükkamine ei ole sugugi vajalik, vaid isegi nõrgestab tibusid. Tibude söötmist alustatakse varsti pärast kunstemasse paigutamist.

Tibude söötmine jaotatakse arenemise järgi kolme järku: väikeste tibude, keskealiste tibude ja noorlindude söötmine.

Väikeste tibude söötmine algab päevavanuselt ja kestab kuni ühe kuu vanuseks saamiseni.

Esimesel päeval antakse tibudele vett, peenendatud kasepuusütt ja peent kruusa. Vett peavad tibud saama niipalju kui neil on isu, sest tibud on olnud peaaegu päeva soojas haudeaparaadis ja neil on janu tekkinud. Algul anda keedetud leiget vett. Sütt on vaja seedeelundeis tekkinud gaaside sidumiseks, et tibudel ei esineks sedehyäireid. Peenike teravaservaline kruus aitab teisi söötasid peenendada.

Esimesel päeval anda tibudele sööta korraga vähe, aga sagedasti: iga kahe tunni järel, kella 6—18-ni. Teiste liiduvabariikide kolhooside eeskujulikes linnufarmides söödetakse tibusid esimestel päevadel isegi 10—12 korda päevas.

Päevavanustele tibudele on esimesel söötmispäeval söödaks kõvakskeedetud, koos koorega peenekshakitud muna, hästi hapendatud piim, kohupiim, kaerahelbed ning peened nisu- ja odratangud. Samuti olgu juba esimesest söötmispäevast alates hommikust õhtuni saadaval toor- ja haljassööt. Vitamiinide tarbe rahuldamiseks antakse tibudele teisest nädalast alates kalamaksaõli 0,5—1,0 g 1 kg eluskaalu kohta, s. o. 1 teelusikatäis 25 tibule päevas.

Teisest nädalast alates võib anda pehmesööta, mis on valmistatud hapendatud piimast, kuivsöödast, keedetud kartuleist ja peenendatud rohust. Kui kuivsöödas ei ole kalajahu, anda seda pehmesöödas 2—3 g tibu kohta. Kalajahu puudumisel anda toorest peenendatud kala või kohupiima.

Kaerahelbed omavad tibude söötmisel suurt tähtsust, kuid suureviisilisel tibude kasvatamisel läheb nende tarvitamine väga kalliks. Neid võib asendada odra- ja nisutangudega, kuid õhtul anda tibudele siiski niipalju kaerahelbeid kui nad söövad.

Kuivsööta, mis on valmistatud teraviljajahudest, kalajahust, ristiku- või lutserniädala-jahust ja mineraalainest, anda tibudele esimestel päevadel 10—15 minutiks süüa, hiljem 20 minutiks, ja nädalavanustel tibudel olgu kuivsööt kogu aeg vabalt saadaval.

Kuivsööda segu võib valmistada järgmiselt:

25% peenemaid nisukliisid, 10% nisujahu, 23% ülesõela-kaerajahu, 25% odrajahu, 5% peluski- või hernejahu, 10% magedat kalajahu, 1,5% fosforhapu lupja, 0,5% keedusoola.

Kolmandal nädalal võib kuivsöödasse segada $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ osa nisukliisid ja tangude asemel võib kasutada purustatud otra ja nisu.

Tibude söötmisel hoolitseda selle eest, et kõik tibud mahuksid söödakünade ümber sööma. Sellel on suur tähtsus tibude ühtlasel arenemisel. Tibude kasvades lisada söödanõusid pidevalt juurde, et tugevamad tibud nõrgemaid söödanõude juurest eemale ei tõrjuks.

Keskealiste tibude söötmine. Kui tibud on saanud ühe kuu vanuseks, algab nende teine arenemisjärg, mis kestab kaks kuud. Sel kasvuperioodil kasvavad tibud kõige kiiremini ja neid tuleb tugevasti sööta.

Nisukliide annust tuleb veelgi suurendada, sest nisukliid on suure fosforhappesisaldusega, mida kasvavad tibud eriti rohkesti vajavad. Valgutarbe rahuldamiseks võib hea eduga tarvitada kohupiima. Tuleb meeles pidada ka seda, et selles eas vajavad tibud palju haljassöötaid ja nende karjatamine koplites on võrratu tähtsusega. Koplites saavad nad palju päikest, mille tõttu moodustub kehas D-vitamiini, mis ornakorda aitab mineraalaineid verre talletada. Koplite noor rohi on

rohke vitamiinisaldusega, samuti leidub siin rohkesti mineraale, putukaid ja tõuke, mis on valgurikkad.

Keskealiste tibude söötmine sarnaneb täiskasvanud kanade söötmisega. Söötmise päevakord on järgmine:

kell 6 ja kell 11 terad, kell 12 hapupiim, kell 15 pehmesööt ja kell 18 terad.

Kuivsööt, teokarbid, värske vesi, toorsööt ja süsi peavad olema tibudel alati saadaval.

Noorlindude söötmine. Kui tibud on saanud 3 kuud vanaks, algab nende arenemise kolmas järk. Selles arenemisjärgus kasvatatakse linde vastavalt tootmise ülesandeile.

Üldiselt peetakse soovitavaks, et tibud areneksid 5,5—6,0 kuu vanuselt munejais, kusjuures valge leghorni kaal peaks ulatuma kuni 1800 grammini.

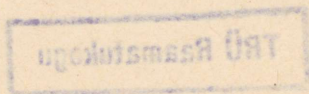
Selles arenemisperioodis võib noorlindude söödaratsioonis valgurikkaid söötasid vähendada ja anda rohkem terasööta. Tuleb arvestada lindude isu ja sööta neid nii, et nad saaksid sööta küllaldaselt, kuid söödanõusse ei jääks jääke.

Noored kuked vajavad sööta 10—12% võrra rohkem kui noored kanad. Seepärast eraldada noored kuked kanadest niipea, kui neid väliste tundemärkide järgi on võimalik tunda.

Kalkunitibude söötmine

Kalkunitibusid, nagu kanatibusidki hakatakse söötma varsti pärast nende koorumist. Esimeseks söödaks antakse kõvakskeedetud peenendatud muna sepikuraasukestega segatult. Iga 100 kalkunitibu kohta antakse 5—6 muna päevas. Kolmandast päevast alates antakse kalkunitibudele sellele lisaks kaerahelbed, 4—5-ndast päevast alates rohelist sibulapealseid, mis on segatud pehmesöödasse. Pehmesööt valmistatakse $\frac{1}{2}$ osast kuivsöödast ja $\frac{1}{2}$ osast nisukliidest, mis segatakse hapupiimaga paksuks pudruks.

Kalkunitibusid võib algusest peale sööta ka kuivsöödaga, mis on valmistatud teraviljast, loomsetest ja mineraalsöödadest, nagu kanatibude kuivsöötki. Osa kuivsööta anda hapupiimaga segatult pehmesöödana. Kuivsööt olgu tibudel sellekohastest kuivsöödanõudest alati vabalt saadaval. Samuti olgu

alati saadaval teokarbid, värsked vesi ja peenendatud lehtpuusüsi.

Kui kalkunitibud on kasvanud 2 kuu vanuseks, söödetakse neid harvem, kolm korda päevas, andes kaks korda pehmesööta ja üks kord, õhtul, terveid kaera- või odrateri. Kolmandast kuust alates söödetakse kalkunitibusid ainult kaks korda päevas, andes hommikul pehmesööta ja õhtul teri. Kui kalkunitibud kasvatatakse vara kevadel või hilja sügisel, lisatakse alates teisest nädalast pehmesöödale kalamaksaõli, algul üks teelusikatäis 25, kolmandal nädalal 20 ja neljandal nädalal 15 tibu kohta.

Kalkunitibud nõuavad meie kliimas suurt hoolt nii söötmise kui ka hoolitsemise osas. Sööda hulgas peab olema loomset valku piima, muna või kala näol. Söötmissaegadest tuleb täpselt kinni pidada ja sööt peab olema täiesti värsked.

Soojade ilusate ilmadega võib kalkunitibusid juba mõne päeva vanuselt välja lasta, kastega ja vihmase ilmaga aga tuleb väljalaskmisest hoiduda. Kalkunitibud on õrnod kuni 2 kuu vanuseni. Kui nende pea ja kael on kattunud punakate voldiliste nahkkudedega, on nad niisama tugevad kui täiskasvanud linnudki.

Hanetibude söötmine

Hanetibudele antakse esimestel päevadel peale koorumist söödaks kõvakskeedetud, peenendatud muna segatult odra- ja kaeratangudega. Segule lisatakse pool osa haljassööta. Sööta 5—6 korda päevas.

Teisest nädalast alates anda pehmesööta, mis koosneb heast segaviljajahust, keedetud kartuleist ja kohupiimast. Kolmandal nädalal sööta neli ja neljandal nädalal kolm korda päevas.

Hanetibud kui suured rohusööjad saavad suurema osa söödast hea rohukamaraga koplitest. Sellega hoitakse kokku palju väärtuslikku teravilja ja loomseid söötasid. Hanetibude kiire kasvu tõttu on eriti tähtis vitamiini- ja mineraalainete-rikkaid söötasid anda.

Kahe kuu vanuselt on hanetibudel söödaks karjamaarohi, millele lisaks antakse teri, hommikul ja õhtul, 50 g linnu kohta. Kui hanede koplis puudub veekogu, tuleb joogivesi anda

sügavast nõust, et hanetibud saaksid silmi pesta, vastasel korral võib esineda silmahaigusi. Sõredat liiva, teokarpe ja lehtpuusütt olgu hanetibudel samuti alati küllaldaselt saadaval.

Parditibude söötmine

Esimene sööt antakse parditibudele teisel päeval peale koorumist. Sööt koosneb kõvakskeedetud, koos koorega peeneks-hakitud munast, mille hulka on segatud leotatud sepiku- või saiarasukesti ja peenendatud värsket rohtu. Sööta 5 korda päevas. Nädalavanustel tibudel asendatakse munaröög pehmesöödaga, mis koosneb 4 osast kaerajahust, 3 osast odrajahust, 2 osast nisukliidest ja ühest osast kalajahust. Segu segada peenendatud haljassöödaga ja piimaga tahedaks pudruks. Kolmandast nädalast alates sööta parditibusid neli korda päevas.

Kahel esimesel kuul kasvavad parditibud kiiresti ja vajavad valgurikkaid söötasid. Söödaannusesse tuleb lisada keedetud liha ja kalajäätmeid 10% pehmesööda hulgast. Terveid teri ei ole üldse soovitatav anda, need antakse purustatult või jahuna piimaga niisutatult, et nad paremini seeduksid.

Kolme nädala vanuselt viiakse parditibud söödarikastele veekogudele, kus nad hangivad endile iseseisvalt suurema osa haljas- ja loomseid söötasid. Kui veekogudes leidub küllaldaselt veeputukaid, konni ja veetaimi, võib lisaööda annust järk-järgult vähendada. Tuleb jälgida parditibude kaalu ja seisukorda ning vastavalt sellele reguleerida lisaööda andmist nii, et parditibude kasv oleks kindlustatud. Mida vähem leidub veekogus söötasid, seda rohkem peab andma lisaöötasid. Lissöött olgu mitmekesine.

8. Tibude haigused

Tibude haigused tekitavad kolhooside linnukasvatusele suurt kahju. Nende vältimiseks peab tundma tibude hooldamise ja haiguste ärahoidmise juhendeid, samuti oskama anda esimest abi, kuni veterinaarala töötaja saabumiseni.

Tibude juures ei seisa haiguste vastu võitlemise edukus mitte ravis, vaid haiguste ärahoius ehk profülaktikas.

Koktsidioos on kardetavamaid tibude haigusi. Kõige sagedamini esineb seda 2—4 nädala vanustel tibudel. Haigus levib väljaheidetega saastunud sööda ja vee ning vanakanade sõnniku läbi. Haigust võivad edasi kanda ka metslinnud. Koktsidioos esineb eriti massiliselt soojemal aastaajal, juuni lõpus ja juulis, koorunud tibudel. Koktsidioosi haigestunud tibudel esineb väsimus, mis väljendub silmalaugude kinnivajumises, pea ja tiibade longus ja sulgede kohevil olekus, ja kõhulahtisus algul valkja, hiljem roheka, osalt verise väljaheidetega. Tibud jäävad kõhnaks ja enamik neist sureb ägedail juhtudel 1—2 nädala, enamasti aga 2—4 nädala pärast. Surevus võib olla 70% ja isegi 100%. Elamajäänud tibud on haiguste edasikandjaks.

Koktsidioosi ärahoiduks on parimaks vahendiks tibude ruumides piinliku puhtuse pidamine. Tibud kasvatada puhtal värskel murul, mille saastumisel majakesed kohe edasi tõsta, samuti vältida tibude kokkupuutumist täiskasvanud lindudega.

Tibude luunõrkus (rahhiit) esineb enamasti üle kahe nädala vanuste tibude juures. Tibudel muutub kõndimine raskeks ja nad kukuvad tihti küljele. Seda põhjustab kasvava luukoe pehmeksjäämine. Tibude tiivad jäävad longu, sulestik areneb halvasti, söögiisu puudub ja tekib kõhulahtisus. Põhjusteks on kaltsiumi, fosforhappe või D-vitamiini puudus, mis takistab luu loomulikku arenemist.

Haiguse vältimiseks ja raviks kasutada tibude söötmisel söötasid, kus leidub rohkesti kaltsiumiühendeid, nagu kondijahu, munakoori, piima, teokarpe, söödakriiti jne., mida antakse tibudele isu järgi.

Tibude kopsupõletik võib esineda külmetamise ja tõmbetuule tagajärjel. Välisnähud sarnanevad koktsidioosiga, kuid kõhulahtisus enamasti puudub.

Haigestunud tibud viia sooja ruumi ja anda joogivees 10 tibu kohta päevas 1 pulber palavikurohtu. Suurema tähtsusega kui ravi on siiski haiguse ärahoid. Tibusid ei tohi lasta olla tõmbetuules ja külmas ruumis, kus nad võivad külmetuda.

Tibude kannibalism esineb paari nädala vanuste tibude juures. Tibud hakkavad üksteise varbaid nokkima, samuti kaela pealt, kuhu ei ole veel sulgi kasvanud. Kui tibud üksteist veriseks nokivad, võib see saada neile ohtlikuks. Põh-

juseks on peamiselt loomsete valkude puudus, mille rahuldamiseks antakse piima, värsket kala või magedat loomaliha. Osaliselt põhjustab seda ka kinnistes ruumides igavus. Tarvilik on ka küllaldane roheline sööt ja hea õhuvahetus tibude ruumis. Veriseksnokitud kohad katta puutõrvaga, mis kaitseb teiste tibude nokkimise eest.

Välisparasiitidest esineb tibudel peatäi, mis põhjustab sügellemist.

Raviks kasutada 1 osa aniisi- ja 10 osa oliivõlilahust, millega määrada täide all kannatavaid kohti.

Kui me tibude eest hästi hoolitseme ja neid korralikult söödame, ei esine tibudel haigusi, nad kasvavad kiiresti ja neist arenevad elujõulised linnud, millega paneme tugeva aluse kolhooside ja sovhooside linnufarmidele.

SISUKORD

1. Eessõna	3
2. Tibude soetamise aeg	3
3. Loomulik tibude kasvatamine	4
4. Kunstlik tibude kasvatamine	6
5. Tibude kunstemad	10
6. Tibude koplid	13
7. Tibude söötmine	16
8. Tibude haigused	20

Vastutav toimetaja I. Jürisson

Tehniline toimetaja E. Plaks

B. Нурмсалю. Выращивание цыплят.

На эстонском языке.

Ladumisele antud 30. VIII 1949. Trükkimisele antud 24. IX 1949. Paber 56:79 cm.
1/16. Trükiarv 4000. Trükitähti trükipoognas 34974. Trükipoognaid 1,5. Arvutus-
poognaid 1,09. Tellimise nr. 1952. MB-05646. Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn,
Pikk 40/42.

11

50 kop.

A

17909

7970

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00495337 0